

Висновки. Узагальнення запропонованих інтерактивних методів музичного навчання допоможе майбутнім учителям музичного мистецтва ефективно планувати сценарій уроку та спрямовувати навчальний процес на досягнення цілісності в опануванні творами музичного мистецтва на уроках, а також у позакласній роботі з художньо-естетичного виховання молоді. Комплексне використання інтерактивних методів музичного навчання сприятиме активізації в учнів мисленнєвої діяльності в царині музичного мистецтва, що уможливить креативний підхід до сприймання і відтворення інтонаційно-образного змісту музичних творів і явищ, які пов'язані з певними періодами в історії світової і вітчизняної музичної культури.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Большой энциклопедический словарь Д. Н. Ушакова, В. И. Даля. – Москва : 1999–2000. – 1000 с.
2. Михайличенко О. В. Основи загальної та музичної педагогіки: теорія та історія : навч. посіб. для студ. муз. спеціальностей. – Суми : Наука, 2004. – 210 с.
3. Музыкальная энциклопедия. – Москва : Советская энциклопедия : в 6 т. – 1981. – Т. 5. – 1056 с.
4. Олексюк О. М. Музична педагогіка : навч. посіб. – Київ : КНУКіМ, 2006. – 188 с.
5. Осеннева М. С., Безбородова Л. А. Методика музикального виховання молодших школярів : учеб. пособ. для студ. нач. фак. педвузов. – Москва : Издат. центр «Академия», 2001. – 368 с.
6. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва (теорія і методика викладання мистецьких дисциплін). – Київ : Освіта України, 2008. – 274 с.
7. Ростовський О. Я. Теорія і методика музичної освіти: навч.-метод. посіб. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2011. – 640 с.
8. Черкасов В. Ф. Теорія і методика музичної освіти : навч. посіб. / Володимир Черкасов. – Київ : ВЦ «Академія», 2016 – 240 с. – (Серія «Альма-матер»).

REFERENCES

1. Ushakov, D. N., & Dal, V. I. (1999–2000). *Boishei Entsiklopedicheskii slovar* [Big Encyclopedic dictionary]. Moscow.
2. Mykhailychenko, O. V. (2004). *Osnovy zahalnoi ta muzychnoi pedahohiky: teoriia ta istoriia* [Foundations of general and music pedagogy: Theory and history]. Sumy: Vydavnytstvo «Nauka».
3. *Muzykalnaia entsiklopediia*: Vol. 5 [Music encyclopedia]. (1981). Moscow: Sovetskaia entsiklopediia.

4. Oleksiuk, O. M. (2006). *Muzychna pedahohika* [Musical pedagogy]. Kyiv: KNUKіM.
5. Osennova, M. S., & Bezborodova, L. A. (2001). *Metodika muzykalnogo vospitania mladshykh shkolnikov* [Methods of musical education of primary schoolchildren]. Moscow: Izdatelskii tsentr «Akademii».
6. Padalka, H. M. (2008). *Pedahohika mystetstva (teoriia i metodyka vykladannia mystetskykh dystsyplyn)* [Pedagogy of art

(theory and methods of teaching of art subjects)]. Kyiv: Osvita Ukrainy.

7. Rostovskiy, O. Ya. (2011). *Teoriia i metodyka muzychnoi osvity* [Theory and methods of music education]. Ternopil: Navchalna knyha-Bohdan.

8. Cherkasov, V. F. (2016). *Teoriia i metodyka muzychnoi osvity* [Theory and methods of music education]. Kyiv: VTs «Akademii».

Стаття надійшла до редакції 12.10.2016 р.

Статтю присвячено проблемі естетичного ставлення до навколишнього світу учнів початкової школи в процесі образотворчої діяльності. Автор пропонує групи методів, що сприяють формуванню такого ставлення в молодших школярів, для застосування на уроках образотворчого мистецтва в загальноосвітній школі. Розкрито окремі методи: комунікативна атака, доведення та переконування, долання перешкод, делегування, закріплення позитивного враження та їх прийоми; наведено приклади застосування цих методів на уроках образотворчого мистецтва з використанням завдань авторського підручника «Образотворче мистецтво» для 1–4-х класів.

Ключові слова: естетичне ставлення до навколишнього світу, молодші школярі, методи мотивації.

Від народження дитина починає пізнавати світ і виявляти своє ставлення до нього в різний спосіб: емоційно відгукується на красиве, демонструє свої почуття у творчих видах діяльності, намагається в міру своїх сил перетворювати довкілля за законами краси.

Ефективним засобом формування естетичного ставлення до навколишнього світу в молодших школярів виступає образотворче мистецтво. Дослідники А. Азархін, А. Канарський, О. Шевченко, Р. Шульга підкреслювали його роль у розвитку почуття прекрасного, формуванні естетичних смаків, здатності розуміти й цінувати твори мистецтва, пам'ятки історії та архітектури, красу й багатство рідної природи.

Проблема формування естетичного ставлення до мистецтва, природи, дійсності висвітлено в наукових працях, де досліджено різні мистецькі засоби впливу на суб'єкти педагогічного процесу – дошкільників, учнів: художню культуру

(Л. Аристова), образотворче мистецтво (О. Половіна, І. Ликова), твори мистецтва української діаспори (С. Замашна), позаурочна музично-творча діяльність (А. Лебедева) та ін. Однак дана проблема потребує подальших ґрунтовних напрацювань, розробки методички застосування засобів образотворчого мистецтва. У нашому дослідженні виокремлено методи, які допомагають вмотивувати учнів пізнавати навколишній світ у всіх його проявах на уроках образотворчого мистецтва (у тому числі й через вивчення художніх творів) і виявляти своє естетичне ставлення в процесі художньо-творчої діяльності, це й складає **мету статті**.

Методика формування естетичного ставлення до навколишнього світу молодших школярів засобами образотворчого мистецтва передбачає взаємодію вчителя й учнів з організації навчальних, розвивальних та виховних завдань. Результати сформованості естетичного ставлення до навколишнього світу можна класифікувати [5, с. 71]:

а) за часом їх досягнення: загальні

УДК 372.874

Власова Валерія Гаврилівна,

методист відділу методики викладання предметів художньо-естетичного циклу КВНЗ КОР «Академія неперервної освіти», м. Біла Церква

ЕСТЕТИЧНЕ СТАВЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ДО НАВКОЛИШНЬОГО СВІТУ: МЕТОДИ ФОРМУВАННЯ

(формування естетичного ставлення упродовж усього навчання), етапні (досягнення певного результату в коротшому періоді – початкові класи або навчальний рік), оперативні (постановка цілі конкретного виховного заходу чи сукупності виховних заходів, спрямованих на досягнення певного результату);

б) за змістом: постановка цілей щодо формування окремих складових естетичного ставлення; етапні (наприклад, позитивне ставлення до власної роботи формується через усвідомлення її цінності в процесі її виконання).

Методи, застосовувані педагогами у формуванні естетичного ставлення засобами образотворчого мистецтва, відрізняються від методів, які використовують у викладанні предметів інших циклів. У мистецькій освіті успішно вирішити низку завдань, зокрема й формування естетичного ставлення, можливо поєднанням загально-дидактичних і мистецьких методів, спрямованих на розвиток здатності до емоційного переживання, активного засвоєння мистецького досвіду, і методів, які впливають на розвиток ху-

дожних здібностей. Серед загальних нами використовувалися методи навчання: словесні (розповідь, бесіда, пояснення); наведення прикладу; переконання; спостереження, які допомагали учням набути уявлення про естетичне в навколишньому світі; наочні (аудіовізуальні, зображувальні, ілюстративні).

З широкого спектру мистецьких методів обрано методи сприйняття, вербалізації змісту художніх творів, педагогічної візуалізації художніх вражень (Ю. Азаров, О. Отич, Г. Падалка). Ці методи зорієнтовані на досягнення глибшого розуміння учнем естетичної сутності художніх образів, характеристику їх смислового наповнення, оскільки в художніх образах відображено навколишній світ. Словесне коментування образного змісту художніх творів активізує мистецьку увагу учнів, стимулює сприймання образу, дозволяє глибше усвідомлювати естетичний зміст твору [3, с. 181].

З практичних методів, що формують у молодших школярів уміння відображати власне естетичне ставлення до навколишнього світу у творчій роботі,

нами використано ігрові й підготовчі вправи, виконання ескізів сюжетних, декоративних, орнаментальних композицій, демонстрування прийомів оволодіння різними художніми техніками. Підготовчі вправи з образотворчої діяльності, окрім естетичного ставлення, спрямовані на розвиток спостережливості, зорової пам'яті, гостроти зору, сприймання та відтворення кольорів, їх нюансів та контрастів, спритності та гнучкості руки, тактильних та кінестетичних відчуттів, зорово-рухової координації.

Окрім цього, важливим є врахування вікових та індивідуальних особливостей учнів [4, с. 71], що на практиці означає недопущення інтелектуальних, фізичних і моральних перевантажень, пов'язаних зі складним змістом, недоступними формами й методами навчання, що призводить до зниження мотивації, працездатності, ослаблення вольових зусиль дітей, перевтоми. Однак спрощення змісту знижує інтерес до навчання, унеможливляє формування вольових зусиль, розвиток навчальної працездатності, знижує розвивальний та виховний вплив навчання загалом. Отже, головним завданням у роботі вчителя на уроці стає домірність навчального матеріалу й захоплення учнів до навчання. Як цьому сприяти?

На думку Г. Падалки, кожен із структурних елементів уроку має включати насамперед мотиваційне забезпечення художньо-навчальної діяльності, а потім такі складові, як: актуалізація попереднього художнього досвіду діяльності, знань і умінь учнів; активізація їхньої творчої ініціативи, самостійності у вирішенні творчих проблем; вольова регуляція навчального процесу, концентрація уваги, інтенсифікація навчальної напруги; визначення завдання для самостійної роботи [3, с. 104].

Отже, значне місце у формуванні естетичного ставлення до навколишнього світу на уроках образотворчого мистецтва відіграє наявність мотивації, що досягається застосуванням низки методів на уроках, серед яких: комунікативна атака; доведення та переконання; долання перешкод; закріплення позитивного враження.

Метод комунікативної атаки.

Сутність методу полягає у скороченні педагогічних вимог, які щось забороняють, і розширенні позитивно-орієнтованих педагогічних вимог до учня; введенні на початковому етапі уроку запитань і завдань, які мобілізують аудиторію, викликають подив, ефект новизни, несподіваності; формулюванні яскравих, привабливих цілей діяльності і пошук шляхів їх досягнення.

Мета – активізувати емоційну сферу молодшого школяра, спрямувати її на формування таких структурних компонентів естетичного ставлення до навколишнього світу, як естетичні емоції, естетичні почуття, естетичне сприймання навколишнього світу.

Прийоми реалізації: ефектна цитата; незвичайна дія; розповідь казки, притчі; цікаве запитання; демонстрація особистого зацікавлення вчителя, приклад, театралізація.

Приклади застосування: створення графічної композиції («Образотворче мистецтво, 4 клас», розділ I: урок № 3, тема уроку: «Пригоди графічних технік», [1, с. 10]).

Послідовність прийомів:

1. Сприйняття репродукції офорта А. Чебикіна «Рік бика» на основі методу комунікативної атаки. Учням пропонують завдання: подумайте та опишіть словесно за допомогою запитань, якими бувають зірки. Чи любите ви дивитися на зоряне небо? Коли зоряне небо буває сумним, таємничим, веселим, добрим? Назвіть все, що вміють робити зірки, наприклад, сяяти, мерехтіти? Чи святкує зоряне небо дні народження зірок? Коли зоряне небо може прийти на допомогу людині? Чого може навчити зоряне небо людей? Якими кольорами та відтінками зоряне небо землю прикрашає?

2. Ігрові форми роботи (інсценізація, пантоміма). Робота в парі. Завдання: укладіть та розіграйте невеличкий діалог, у якому опишіть пригоди мандрівної зірочки; у русі відтворіть характер та настрої героїв. Це завдання допомагає молодшим школярам віднайти та потім відтворити у творчій роботі графічними засобами виразної лінії, контрастної світлотіні характер, настрої та рухи героїв.

3. Художньо-творча діяльність. Практичні методи навчання, наприклад, творче завдання: зобразити за допомогою крапок різного розміру композицію на тему «Зіркові таємниці».

Спосіб отримання зображення (графтографія): учень покриває аркуш паперу парафіном, потім наносить чорну гуаш та продрапує голкою чи іншим гострим предметом свою композицію.

Метод доведення та переконання.

Переконання – метод впливу, за допомогою якого звертаємося до свідомості, почуттів, життєвого досвіду дітей з метою формування свідомого ставлення до навколишнього світу. Такий вплив досягається за допомогою аргументації – це висловлення й обговорення доводів на користь пропонованого рішення або позиції з метою формування або зміни ставлення людини до даного рішення або позиції.

До структури аргументації входять теза (формулювання думки вчителя учню або навпаки), аргументи (доводи, положення, докази, які наводяться, щоб обґрунтувати власну позицію) й демонстрація (зв'язок тези й аргументу, тобто процес доведення, переконання).

Мета – активізувати довільність уваги учнів, їх логічне мислення засобами пояснення.

Прийоми реалізації: використання аналогії та порівняння; посилення на позитивні наслідки знання; використання індукції (від конкретних прикладів до загального ствердження); підкреслення актуальності й практичності (дієвість, актуальність знань з теми в житті, можливість на практиці перевірити свої знання).

Сугестія (навіювання) досягається завдяки таким прийомам: періодичне повторення однієї думки; висування вимог до бажаної емоційної реакції слухачів (думаю, ви погодитесь зі мною, що...); інтонаційне підкреслення важливих моментів виступу; динамічність викладу матеріалу, коли не дається часу на обмірковування їх необхідності.

Приклади застосування. Створення декоративної композиції на тему «Казкова квітка Петриківки» у теплій або холодній кольоровій гамі («Обра-

зотворче мистецтво, 4 клас», розділ I: урок № 10, тема уроку: «Чарівні візерунки», [1, с. 30]).

Послідовність прийомів:

1. Запитання: Думаю, ви погодитесь зі мною, що є дива, які відбуваються тільки в світі природи – назвіть їх. (Цвітіння квітів, зорепад, захід сонця, гроза...). Подумайте, як любов до природи може допомогти представникам різних професій у їхній роботі? Назвіть все, чого природа може навчити людину? (Краси, мрійливості, доброти, щедрості, милосердя). В яку пору року природа здається вам найдивовижнішою та поясніть чому? Розгляньте репродукцію роботи М. Тимченка «Композиція з квітів», її квіти представлені у всьому блиску та багатстві кольорів. Якими кольорами автор передає радість життя?

2. Ігрова форма роботи, драматизація. Завдання: складіть словесний портрет сонця, яке сходить чи заходить, або полуденного сонця.

3. Практичні методи навчання. Художньо-творча діяльність. Творче завдання: створити декоративну композицію на тему «Казкова квітка Петриківки» в теплій або холодній кольоровій гамі.

Підтримка зацікавленості й активності молодших школярів може здійснюватися також і методами долання перешкод і делегування.

Метод долання перешкод.

Мета – активізувати розумову діяльність учнів.

Прийоми реалізації: завдання на розв'язання певних навчальних завдань, ситуацій, виконання тестів, на питання яких неможливо відповісти без узагальнення матеріалу теми; стимулювання часом (обмеженість у часі, нагорода за швидкість); удавана недовіра до слухачів (наголошується складність завдання та низька ймовірність його виконання). Такий метод доцільно застосовувати на уроках-узагальнення матеріалу теми, що передбачає перевірку, оцінювання та корекцію знань. Наприклад, на уроці: «Перевірте свої досягнення» (у курсі «Образотворче мистецтво, 4 клас», розділ I: урок узагальнення [1, с. 44]). Цей метод сприяє формуванню в молодших школярів

естетичних суджень та естетичної оцінки навколишнього світу.

Метод делегування.

Мета – активізувати відповідальність учнів у спільній з однолітками діяльності.

Прийоми реалізації: особистісно-довірливе спілкування; договір з аудиторією; формування почуття команди; гра, змагання; спільне планування навчання (відбір змісту, форм та методів навчання, контролю); взаємоперевірка; організаційно-мотиваційна гра.

Приклади застосування: під час організації групової форми роботи.

Нестандартна форма уроку. Урок-виставка.

Послідовність прийомів:

1. Сприйняття творів декоративного мистецтва, що передбачає навчання учнів самостійної роботи з художнім образом як джерелом інформації.

2. Практичні методи навчання. Художньо-творча діяльність. Творче завдання: створити ескіз стилізованого візерунка з елементами косівського розпису для оздоблення керамічного набору для молока («Образотворче мистецтво, 4 клас», розділ I: урок № 9, тема уроку: «Казковий світ», [1, с. 27]).

Етапи виконання завдання в групі.

I. Спільно розробити візерунок для оздоблення керамічного набору.

II. Кожен з учасників групи має нанести візерунок на отриманий предмет – глечик, чашку, велику таріль, блюдо...

III. Презентація творчої роботи групи.

Метод закріплення позитивного враження.

Покликаний активізувати набутий досвід, звернутися до вражень, які учні відчули на попередньому уроці. Вчитель використовує прийоми: відтермінування закінчення історії (почати цікаву розповідь, пов'язану з темою заняття, на одному уроці й пообіцяти її завершити на наступному – так званий «ефект Шахеризади»); самостійне спостереження за об'єктами та явищами навколишнього світу (наприклад, учні тривалий час спостерігають за зміною кольору об'єктів природи в певний час доби, що допоможе їм виконати художньо-творче завдання).

Мета – активізувати самостійну роботу учнів, підтримати їхнє позитивне враження від заняття.

Прийоми реалізації: узагальнення основних думок, «запрошення» до подальшого вивчення теми (удосконалення набутих навичок, розширення знань); встановлення зв'язку з попередніми та наступними темами (включається асоціативне запам'ятовування).

Приклади застосування. Створення творчої композиції «Образотворче мистецтво, 4 клас», розділ III: урок № 17, тема уроку: «Світ природи в пейзажі» [1, с. 51].

Послідовність прийомів:

1. Випереджувальне завдання: учні тривалий час спостерігають за зміною забарвлення листя дерев в певний час доби.

2. Після сприйняття репродукцій, презентованих у підручнику, пропонуються запитання: Як ви думаєте, яку роль відіграють дерева в житті людей? Чи впливають на ваш настрій різні дерева? Що ви відчуваєте, гуляючи в березовому гаю, ялиновому лісі, йдучи липовою або дубовою алеєю? Як ви думаєте, чи мають дерева характер? Який характер у дуба, берізки, сосни, ялинки? Коли в них може змінитися настрій? Що ви відчуваєте, коли дивитесь на верхівки дерев, про що вони шепочуться на сильному вітрі? Як ви думаєте, про що розмовляють дерева між собою? Про що розмовляють дерева із сонечком, вітерцем, дощиком? Чому людину часто порівнюють із деревом? Назвіть риси схожості між людиною та деревом.

3. Ігрова форма роботи, інсценізація, пантоміма: розіграйте діалог деревця із вітром, сонечком або дощиком. Уявіть себе деревом: міцний або гнучкий стовбур, гілки, що переплітаються, листя, що коливається на вітрі, його спрямованість назустріч сонячним променям або краплям дощу. (Доречно запропонувати в русі відтворити характер та настрої героїв, описати словесно, зіставити: чи схожі вони на людей).

4. Творче завдання: зобразити пейзаж, для правильної побудови композиції якого вирішальне значення має вибір лінії горизонту.

Висновок. Таким чином, використання широкого спектру мотиваційних ме-

тодів і прийомів у формуванні естетичного ставлення до навколишнього світу на уроках образотворчого мистецтва, зокрема таких, як комунікативна атака; доведення та переконування; долання перешкод; закріплення позитивного враження, делегування, зацікавлюють молодших школярів процесом навчання, спонукають емоційно переживати художні образи, занурюючись у них як співучасник подій і явищ, відтворених у даному творі; активно засвоювати художній досвід, опановувати мову образотворчого мистецтва, формувати свої художні уміння й навички застосовувати їх у власній художній творчості, що розвиває спеціальні художні здібності.

Подальшого дослідження потребує розробка методів формування естетичного ставлення учнів у процесі інтегрованої мистецької діяльності.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Власова В. Г. Образотворче мистецтво : підруч. [для 4 кл. загальноосвіт. навч. закл.] / В. Г. Власова. – Київ : Грамота, 2015. – 96 с.
2. Масол Л. М. Ігрові художньо-педагогічні технології у процесі викладання інтегрованого курсу «Мистецтво» // Початкова школа. – 2007. – № 1. – С. 46–54.
3. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін) / Г. М. Падалка. – Київ : Освіта України, 2008. – 274 с.
4. Ростовцев Н. Н. Методика преподавания изобразительного искусства в школе / Н. Н. Ростовцев. – 3-е изд., доп. и перераб. – Москва : Агар, 1998. – 250 с. : ил.
5. Фіцула, Михайло Миколайович. Педагогіка [Текст] : посіб. / М. М. Фіцула. – Київ : ВЦ «Академія», 2002. – 528 с.

REFERENCES

1. Vlasova, V. G. (2015). *Obrazotvorche mystetstvo* [Education of personaliti] Kyiv: Gramota.
2. Masol, L.M. (2007). *Igrovі khudozhno-pedagogichni tekhnologiyi u protsesi vykladannya integrovanoго kursu „Mystetstvo”* [Pochatkova shkola], 1, 46–54.
3. Padalka, G.M. (2008). *Pedagogika mystetstva (Teoriya i metodyka vykladannya mystetskykh dystsyplin)* [Education of personaliti]. Kyiv: Osvita Ukrainy.
4. Rostovtsev, N. N. (1998). *Metodyka prepodavannya yzobrazytelnogo yskusstva v shkole* [Education of personaliti]. 3 er ed. Moscow: Agar.
5. Ficzula, M. M. (2002). *Pedagogika* [Education of personaliti] – Kyiv: VCz «Akademiya».

Стаття надійшла до редакції 21. 10. 2016 р.